

CAUZELE ȘI REGIMUL JURIDIC AL NULITĂȚII ABSOLUTE A ACTULUI JURIDIC CIVIL

Sergiu BOCA,
doctorand

REZUMAT

În acest articol sînt expuse unele aspecte de drept comparat privind reglementarea cauzelor care atrag nulitatea absolută a actului juridic civil. O atenție deosebită este acordată analizei regimului juridic al nulității absolute, cunoașterea căruia are o importanță majoră în practica aplicării sancțiunii nulității.

SUMMARY

This article aims at presenting some aspects of comparative law on the regulation of clauses which appeal the absolute nullity of the civil juridical act. Special attention should be paid to the analysis of the legal regime of absolute nullity and having comprehensive knowledge in this respect is of major importance in the practice of applying the nullity sanction.

În absența unei definiții legale, doctrina a fost cea chemată să ofere o apreciere conceptului de nulitate absolută a actului juridic civil.

Astfel, s-a afirmat că este absolută acea nulitate care sancționează nerespectarea, la încheierea actului juridic, a unei norme care ocrotește un interes general, obștesc [1, p. 429].

În doctrina autohtonă, s-a mai susținut că nulitatea absolută este o sancțiune a actului juridic civil care poate fi invocată de orice persoană interesată și care constă în faptul că acțiunile săvârșite cu scopul de a da naștere, a modifica sau a stinge un raport juridic civil nu produc efecte juridice [2, p. 196].

În doctrina românească, s-au exprimat mai multe opinii în ce privește definirea nulității absolute. Astfel, într-o opinie [3, p. 115], nulitatea absolută este aceea care lovește un act ce încalcă o prohibiție legală, sancționată cu nulitatea, în special o dispoziție de ordine publică.

În altă opinie [4, p. 297], sînt absolute nulitățile care pot fi in-

vocate de orice persoană interesată, care – în principiu – nu pot fi acoperite prin confirmare ori în alt mod și care generează un drept la acțiune imprescriptibil.

S-a mai susținut că nulitatea absolută sancționează încălcarea unui interes general sau public, prevăzut de norma juridică și nesocotit prin încheierea operațiunii juridice [5, p. 526].

În rest, majoritatea autorilor români [6, p. 222; 7, p. 227] definesc nulitatea absolută ca fiind acea categorie a nulității care sancționează nerespectarea, la încheierea actului juridic, a unei norme care ocrotește un interes general, obștesc.

În doctrina rusă s-a exprimat opinia că nulitatea absolută a actului juridic semnifică faptul că acțiunea săvârșită nu generează și nu poate genera efectele juridice urmărite de părți din cauza necorespunderii prevederilor legale [8, p. 357].

Problema cauzelor nulității actului juridic civil trebuie analizată în strînsă legătură cu condițiile actului juridic, deoarece, așa cum re-

zultă din definiția nulității actului juridic, această sancțiune are drept cauză generică nerespectarea dispozițiilor legale care reglementează condițiile sale de valabilitate. Cu alte cuvinte, cazurile de nulitate sînt cazurile în care condițiile actului juridic nu sînt valabile la momentul încheierii acestuia.

Așadar, sînt cauze de nulitate acele împrejurări care învederează lipsa unui element structural al actului juridic sau încălcarea unei condiții legale de validitate [9, p. 92].

Trebuie avut în vedere faptul că nulitatea actului juridic nu este limitată doar la cazurile în care este prevăzută expres de un text de lege. Astăzi, în doctrină juridică [10, p. 89; 11, p. 119; 12, p. 212; 6, p. 224; 7, p. 229] și practica judiciară [13, p. 11] se admite fără rezerve că alături de nulitățile exprese există și nulități virtuale.

Referindu-ne la categoria nulităților exprese, menționăm că atrag nulitatea absolută a actului juridic civil următoarele cauze:

- lipsa totală a consimțămîntului (art. 199 Cod civil [14]);

- nevalabilitatea obiectului actului juridic (art. 206 Cod civil);
- nevalabilitatea cauzei actului juridic (art. 207 Cod civil);
- nerespectarea formei cerute *ad validitatem* (art. 211, 213 Cod civil);
- actul juridic contravine legii, ordinii publice sau bunelor moravuri (art. 220 Cod civil);
- actul juridic este fictiv sau simulat (art. 221 Cod civil);
- actul juridic este încheiat de o persoană fără capacitate de exercițiu (art. 222 Cod civil);
- actul juridic este încheiat de un minor în vîrstă de la 7 la 14 ani (art. 223 Cod civil);
- actul juridic este îndreptat spre limitarea persoanei în capacitatea de folosință sau de exercițiu (art. 23 alin. (4) Cod civil);
- actul juridic este afectat de o condiție care contravine legii, ordinii publice și bunelor moravuri sau de o condiție a cărei îndeplinire este imposibilă (art. 235 alin. (1) Cod civil);
- actul juridic este afectat de o condiție a cărei survenire sau nesurvenire depinde de voința părților actului juridic (art. 235 alin. (2) Cod civil);
- procura în care nu este indicată data întocmirii (art. 254 alin. (2) Cod civil);
- împărțirea a fost făcută fără participarea tuturor coproprietarilor (art. 365 alin. (2) Cod civil);
- actul juridic prin care se constituie un uzufruct perpetuu și transmisibil pentru cauză de moarte sau lichidare (art. 397 alin. (4) Cod civil);
- contractul al cărui obiect reprezintă o prestație imposibilă

(art. 670 Cod civil);

- contractul prin care o parte se obligă să transmită patrimoniul său viitor ori o parte din acel patrimoniu sau să-l greveze cu uzufruct (art. 674 Cod civil);
- contractul asupra moștenirii unui terț încă în viață și contractul asupra cotei-părți legale sau a legatului din succesiunea unui terț încă în viață (art. 675 alin. (1) Cod civil);
- acordul dintre persoana obligată și terț dacă prin el contractul de vânzare-cumpărare este condiționat de neexercitarea dreptului de preemțiune sau dacă persoana obligată își rezervă dreptul de a rezolva contractul la exercitarea dreptului de preemțiune (art. 796 Cod civil);
- contractul de donație prin care donatorul se obligă să transmită în viitor întreg patrimoniul actual sau o fracțiune din el, fără a specifica bunurile care urmează să fie predate (art. 827 alin. (2) Cod civil);
- contractul de donație care prevede predarea bunului după decesul donatorului (art. 827 alin. (4) Cod civil);
- tranzacția fondată pe un înscris ulterior recunoscut fals (art. 1335 alin. (2) Cod civil) ș.a.

Cu titlu de drept comparat, menționăm că *noul Cod civil român* [15] nu face o enumerare sistematizată a cauzelor de nulitate absolută, ci conține o prevedere generală în art. 1263, intitulat „Cauzele de nulitate absolută”, potrivit căruia contractul este lovit de nulitate absolută în cazurile anume prevăzute de lege, precum și atunci cînd rezultă neîndoielnic

din lege că interesul ocrotit este unul general.

În doctrina română [9, p. 92; 16, p. 46; 7, p. 232] sînt considerate cauze de nulitate absolută a actului juridic următoarele:

- încălcarea dispozițiilor legale privind capacitatea civilă a persoanelor;
- lipsa consimțămîntului;
- nevalabilitatea obiectului actului juridic;
- nevalabilitatea cauzei actului juridic;
- nerespectarea formei cerute *ad validitatem*;
- lipsa ori nevalabilitatea autorizației administrative;
- nerespectarea dreptului de preemțiune;
- încălcarea ordinii publice;
- fraudarea legii.

În ceea ce privește *Codul civil al Federației Ruse* [17], acesta prevede următoarele cauze generale de nulitate absolută a actului juridic:

- actul juridic nu corespunde legii sau altor acte normative (art. 168);
- actul juridic a fost încheiat cu scopul ce nu corespunde ordinii publice sau bunelor moravuri (art. 169);
- actul juridic este fictiv sau simulat (art. 170);
- actul juridic este încheiat de o persoană declarată incapabilă (art. 171);
- actul juridic este încheiat de un minor ce nu a atins vîrsta de 14 ani (art. 172);
- actul juridic a fost încheiat cu nerespectarea formei, dacă legea prevede o astfel de consecință (art. 162 alin. (2,3) și art. 165 alin. (1));

- actul juridic a fost încheiat cu nerespectarea cerințelor de înregistrare (art. 165 alin. (1)).

În cele ce urmează vom face referire la cauzele de nulitate absolută în legislațiile altor state, fără a indica cauzele care coincid cu cele enumerate mai sus.

Astfel, *Codul civil al Ucrainei* [18], pe lângă temeiurile menționate, sancționează cu nulitate absolută:

- acțiunea juridică săvârșită fără acordul organului de tutelă și curatelă (art. 224);

- actul juridic încheiat cu scopul ce contravine intereselor statului și societății (art. 228).

În *Codul civil german* [19], nulitatea absolută se mai aplică pentru alte două cazuri:

- nulitatea consimțământului, exprimat fără intenție serioasă, confînd pe faptul că lipsa acestei intenții nu va fi observată (§ 118 BGB);

- nulitatea actului juridic care încalcă o interdicție stabilită de lege (§ 134 BGB).

Codul civil al Republicii Belarus [20], în art. 170 prevede nulitatea absolută a actului juridic în cazul în care încheierea acestuia este interzisă de lege.

Codul civil al Republicii Kazahstan [21] mai prevede două cauze noi de nulitate absolută, și anume:

- nulitatea actului juridic încheiat fără a obține licența necesară sau după expirarea termenului licenței (art. 159 alin. (1));

- nulitatea actului juridic ce urmărește scopul concurenței nelociale sau care nu respectă cerințele eticii de afaceri (art. 159 alin. (2)).

Codul civil al Republicii Azer-

baidjan [22], pe lângă cauzele menționate, statuează nulitatea actului juridic nereserios (art. 341).

În același sens, *Codul civil al Georgiei* [23] prevede în art. 57 nulitatea absolută a actului juridic ca urmare a nereseriozității voinței exprimate.

Regimul juridic al nulității absolute. Clasificarea nulității în *absolută* și *relativă* prezintă importanță sub aspectul regimului juridic diferit pe care îl are fiecare categorie de nulitate.

Dacă prin regim juridic, în general, se înțelege totalitatea regulilor pe care le urmează o anumită instituție juridică, prin *regim juridic al nulității* va trebui să se înțeleagă totalitatea regulilor cărora le este supusă nulitatea absolută sau, după caz, nulitatea relativă [24, p. 146].

În acest sens s-a susținut că regimul juridic al nulității se întemeiază pe îmbinarea mai multor principii care se echilibrează reciproc, cu scopul de a menține o corelare armonioasă între dinamismul actului juridic și cerințele statice ale stabilității și securității circuitului civil [25, p. 215].

Întrucît efectul nulității este același (ineficacitatea actului juridic civil), indiferent că sîntem în prezența nulității absolute sau a nulității relative, se admite constant că regimul juridic al nulității vizează trei aspecte:

a) cine poate invoca nulitatea (sfera persoanelor îndreptățite să invoce, pe cale de acțiune sau pe cale de excepție, nulitatea);

b) cît timp poate fi invocată nulitatea (prescriptibilitatea sau imprescriptibilitatea dreptului la

acțiune în nulitate absolută sau relativă);

c) dacă nulitatea poate sau nu poate fi acoperită prin confirmare, adică dacă este remediabilă sau iremediabilă.

Răspunsul la aceste întrebări constituie, fiecare în parte, reguli și, privite împreună, aceste reguli formează conținutul concret al regimului juridic al fiecărei categorii de nulități.

Regimul juridic al nulității absolute constă, în principal, în următoarele trei reguli:

1) nulitatea absolută poate fi invocată de orice persoană interesată;

2) nulitatea absolută poate fi invocată oricînd, acțiunea în constatare a nulității absolute fiind imprescriptibilă;

3) nulitatea absolută nu poate fi acoperită prin confirmare.

În cele ce urmează vom analiza separat fiecare din aceste reguli.

1) **Nulitatea absolută poate fi invocată de orice persoană interesată.** Această regulă este prevăzută expres de art. 217 alin. (1) Cod civil, potrivit căruia nulitatea absolută a actului juridic poate fi invocată de orice persoană care are un interes născut și actual.

Menită să asigure respectarea unei condiții de validitate socotită de însemnătate obștească de către legiuitor, este firesc – și chiar necesar – să se acorde unui cerc cît mai larg de persoane și organe de stat posibilitatea de a cere aplicarea acestei sancțiuni. Se creează astfel condiții optime pentru realizarea finalității legii.

Prin „orice persoană interesată” nu se înțelege însă oricine are

un interes oarecare în declararea nulității. Interesul trebuie să îndeplinească anumite condiții:

- să fie recunoscut de lege; nu poate fi invocat un interes ce contravine legii, ordinii publice sau bunelor moravuri;

- să fie în strânsă legătură cu cauza nulității;

- să fie născut și actual; nu poate fi temei pentru declararea nulității un interes viitor, eventual, incert sau care s-a epuizat către momentul invocării nulității [1, p. 430-431].

În Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează nulitatea actului juridic civil” se menționează: „Nulitatea absolută poate fi invocată de:

- *părțile actului juridic*. Întrucât, de regulă, actele juridice produc efecte juridice numai între părți, anume acestea au, în primul rând, interes să invoce nulitatea absolută;

- *avînzii cauză*. Părților actului juridic sînt asimilați avînzii cauză ai acestora. Avînzii sînt persoanele care au dobîndit drepturi de la una dintre părțile actului juridic. Aceste persoane reprezintă o categorie intermediară, deoarece se aseamănă cu părțile, în sensul că efectele actului se produc și față de ele, și se aseamănă cu terții, întrucît nu au participat la încheierea actului. Din categoria avînzilor cauză fac parte, de exemplu, moștenitorii legali, legatarii, persoanele juridice primitoare de patrimoniu în caz de reorganizare prin dezmembrare (divizare sau separare) ș.a.;

- *terții*. Există situații în care terții pot avea un interes recunoscut de lege de a invoca nulitatea absolută. Dacă nulitatea absolută este invocată de un terț, adică de o persoană care nu a fost parte a actului juridic, acesta va trebui să dovedească interesul său în nulitatea actului;

- *acționarii* unei societăți pe acțiuni, care vor putea înainta acțiune în constatarea nulității actului juridic încheiat de societate” [13, p. 6].

În anumite cazuri expres prevăzute de lege, se recunoaște calitatea procesuală activă a unor organe sau persoane care nu ar justifica un interes propriu invocînd nulitatea. Astfel, reprezentantul legal poate intenta acțiunea în constatarea nulității absolute în numele persoanei în al cărei interes este stabilită această sancțiune. Bunăoară, în temeiul art. 32, 33 Cod civil, tutorele, în calitate de reprezentant legal al persoanei lipsite de capacitate de exercițiu sau al minorului în vîrstă de pînă la 14 ani, apără drepturile și interesele persoanelor tutelate, inclusiv în instanța de judecată. În cadrul acestor împuterniciri, tutorele poate invoca nulitatea absolută a actelor juridice încheiate de persoanele fără capacitate de exercițiu (art. 222 Cod civil) și a celor încheiate de un minor în vîrstă de pînă la 14 ani (art. 223 Cod civil).

La fel, creditorii părților pot avea interesul să ceară aplicarea acestei sancțiuni; ei pot cere declararea nulității pe calea acțiunii oblice în condițiile art. 599 Cod civil [1, p. 431].

Procurorul poate intenta acțiuni în apărarea drepturilor și libertăților legitime la cererea persoanelor care nu se pot adresa în judecată, din motive întemeiate, personal, sau poate intenta din oficiu acțiuni în apărarea intereselor persoanelor incapabile. De asemenea, procurorul este în drept să adreseze în instanță o acțiune în apărarea drepturilor și intereselor statului și ale societății în modul prevăzut de art. 71 al Codului de procedură civilă [26].

Garanția ocrotirii intereselor de ordin general prin nulitatea absolută nu ar fi deplină dacă organul de jurisdicție nu ar avea posibilitatea să invoce *din oficiu* acest fel de nulitate și să nu recunoască efecte juridice unui astfel de act. În acest sens, Codul civil statuează în art. 217 alin. (1) că instanța de judecată invocă nulitatea absolută din oficiu.

2) **Nulitatea absolută poate fi invocată oricînd, acțiunea în constatarea a nulității absolute fiind imprescriptibilă.** Imprescriptibilitatea acțiunii în constatarea a nulității absolute este expres prevăzută de art. 217 alin. (3) Cod civil. Esența acestei reguli se reduce la aceea că acțiunea în nulitate absolută poate fi intentată oricînd, indiferent de intervalul de timp scurs de la data încheierii actului juridic.

Regula imprescriptibilității acțiunii în nulitate absolută a fost explicată în mod diferit în doctrina juridică. Astfel, într-o opinie [27, p. 372], caracterul imprescriptibil este explicat prin natura nepatrimonială a acțiunii în nulitate ab-

solută. Acestei concepții i se poate reproșa, însă, că și acțiunea în nulitate relativă are caracter nepatrimonial, dar care totuși este supusă prescripției extinctive.

Într-o altă opinie [4, p. 305], imprescriptibilitatea își găsește explicația în finalitatea instituirii sancțiunii nulității absolute, în sensul că prin intermediul ei se ocrotește un interes obștesc, așa încât este necesar ca nulitatea absolută să poată fi invocată oricând, fie pe cale de acțiune, fie pe cale de excepție.

În sfârșit, s-a exprimat opinia [28, p. 369], la care ne raliem, potrivit căreia explicația imprescriptibilității acțiunii și excepției bazate pe nulitatea absolută trebuie căutată în corelația ce există între nulitatea absolută și prescripția extinctivă, în sensul că ambele urmăresc ocrotirea unui interes general, așa încât nu este cazul a se subordona nulitatea absolută prescripției extinctive (spre deosebire de nulitatea relativă, care ocrotește un interes individual, fiind deci subordonată prescripției extinctive).

În legătură cu imprescriptibilitatea acțiunii în nulitate, trebuie să reținem un aspect practic deosebit de important: deși acțiunea în nulitate absolută este imprescriptibilă, pretențiile patrimoniale în legătură cu un act juridic nul absolut sînt supuse prescripției extinctive.

3) **Nulitatea absolută nu poate fi acoperită prin confirmare.** Această regulă rezultă neîndoiește din prevederile art. 217 alin. (2) Cod civil, care statuează că nulitatea absolută nu poate fi în-

lăturată prin confirmarea de către părți a actului lovit de nulitate.

Prin confirmare se înțelege actul unilateral de renunțare la dreptul de a invoca, pe cale de acțiune sau de excepție, nulitatea [24, p. 147].

De altfel, această a treia regulă a regimului juridic al nulității absolute este consecința primelor două (care ar fi practic anihilate, dacă s-ar putea renunța valabil la dreptul de a invoca nulitatea absolută) și se explică prin caracterul obștesc al interesului ocrotit de norma juridică a cărei încălcare atrage nulitatea absolută. Mai mult, nulitatea absolută putînd fi invocată de un cerc larg de persoane sau organe, ar fi greu sau chiar imposibil ca toți cei care au un asemenea drept să renunțe la el prin confirmarea actului nul absolut [7, p. 236].

Din regula lipsei posibilității de acoperire prin confirmare a nulității absolute decurge următoarea consecință: actul de confirmare a nulității absolute este și el nul absolut ca și actul pe care l-ar confirma în acest mod.

Mai trebuie reținut că inadmisibilitatea confirmării actului juridic lovit de nulitate absolută nu trebuie confundată cu refacerea actului juridic nul absolut, refacere care este admisibilă și valabilă în măsura în care sînt respectate dispozițiile legale privitoare la condițiile de validitate, inclusiv cele nesocotite la încheierea primului act juridic. În cazul unei refaceri a actului juridic, primul act rămîne lovit de nulitate absolută, iar actul refăcut este

un nou act juridic, care își va produce efectele de la data încheierii sale, iar nu de la data cînd a fost întocmit primul act.

Spunem că imposibilitatea confirmării actului nul absolut este numai *în principiu*, întrucît, *prin excepție*, sînt unele cazuri în care însăși legea acordă posibilitatea unei acoperiri a nulității absolute prin confirmare. Astfel, Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează nulitatea actului juridic civil” statuează:

„În mod excepțional, în cîteva cazuri poate fi confirmată și nulitatea absolută a unor acte. Astfel, Codul familiei, în art. 43, indică două cazuri de acoperire a nulității căsătoriei:

- primul este prevăzut la alin. (2), conform căruia instanța judecătorească este în drept să respingă cererea de declarare a nulității căsătoriei încheiate de un minor care nu a atins vîrsta matrimonială, dacă aceasta o cer interesele minorului sau dacă nu există acordul lui pentru încetarea căsătoriei;

- al doilea se referă la acoperirea căsătoriei fictive și este consemnat la alin. (3) al aceluiași articol, care dispune imposibilitatea declarării nulității căsătoriei fictive dacă, la momentul examinării cauzei, persoanele care au încheiat această căsătorie au creat deja o familie” [13, p. 7].

În concluzie, vom remarca faptul că cunoașterea adecvată a cadrului legal de reglementare a cauzelor nulității absolute și a regimului juridic aplicabil acesteia

constituie premisa necesară pentru valorificarea eficientă a nulității absolute și sporirea calității actului de justiție în materia complexă a nulității actului juridic civil.

Recenzenți:

Veaceslav PÎNZARI,
doctor în drept,
conferențiar universitar
Eduard BOIȘTEANU,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Referințe bibliografice

1. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*. Vol. I. Coordonatori: Buruiană M., Efrim O., Eșanu N. Chișinău: Tipografia centrală, 2006, 816 p.
2. Baieș S., Roșca N. *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*. Chișinău: Cartier, 2004, 400 p.
3. Hamangiu C., Rosetti-Bălănescu I., Băicoianu Al. *Tratat de drept civil român*. Vol. I. București: ALL, 1998, 636 p.
4. Cosma D. *Teoria generală a actului juridic civil*. București: Ed. Științifică, 1969, 472 p.
5. Reghini I., Diaconescu Ș., Vasilescu P. *Introducere în dreptul civil*. Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2008, 692 p.
6. Beleiu Gh. *Drept civil român: Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. București: Universul juridic, 2004, 606 p.
7. Boroi G. *Drept civil. Partea generală. Persoanele*. București: ALL BECK, 2001, 420 p.
8. Суханов Е.А. *Гражданское право: учебник*. Том I. Москва: БЕК, 2000, 816 p.
9. Florescu G. *Nulitatea actului juridic civil*. București: Hamangiu, 2008, 410 p.
10. Pînzari V. *Căsătoria în legislația Republicii Moldova*. Bălți: Presa universitară bălțeană, 2002, 148 p.
11. Florian E., Pînzari V. *Căsătoria în legislația României și a Republicii Moldova*. Cluj-Napoca: Sfera juridică, 2006, 332 p.
12. Mărgineanu L., Mărgineanu G. *Dreptul familiei*. Chișinău: Elena V.I., 2002, 418 p.
13. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție *Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează nulitatea actului juridic civil*. Nr. 1 din 7 iulie 2008. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2009, nr. 4-5, p. 4-11.
14. *Codul civil al Republicii Moldova*. Nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.
15. *Codul civil al României*. Nr. 287 din 17 iulie 2009. În: Monitorul Oficial, 15.07.2011, nr. 505. Intrat în vigoare: 01.10.2011.
16. Rudăreanu M. *Nulitatea actului juridic civil*. București: Ed. Fundației "România de Măine", 2004, 172 p.
17. *Codul civil al Federației Ruse. Partea I*. Nr. 51-Ф3 din 30 noiembrie 1994.
18. *Codul civil al Ucrainei*. Nr. 435-IV din 16 ianuarie 2003. În: Ведомости Верховной Рады Украины, 2003, nr. 40-44.
19. *Codul civil german (Bürgerliches Gesetzbuch)* din 18 august 1896. În vigoare din 1 ianuarie 1900.
20. *Codul civil al Republicii Belarus*. Nr. 218-3 din 7 decembrie 1998.
21. *Codul civil al Republicii Kazahstan* din 27 decembrie 1994.
22. *Codul civil al Republicii Azerbaidjan*. Nr. 779-ІГ din 28 decembrie 1999.
23. *Codul civil al Georgiei*. Nr. 786-ІІс din 26 iunie 1997.
24. Stoica V., Pușcaș N., Trușcă P. *Drept civil. Instituții de drept civil*. București: Universul juridic, 2004, 608 p.
25. Cosmovici P. *Tratat de drept civil*. Vol. 1. *Partea generală*. București: Ed. Academiei R.S.R., 1989, 360 p.
26. *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova*. Nr. 225-XV din 30 mai 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.06.2003, nr. 111-115/451.
27. Ionașcu Tr., Barasch E. *Tratat de drept civil*. Vol. 1. *Partea generală*. București: Ed. Academiei R.S.R., 1967, 492 p.
28. Pop A., Beleiu Gh. *Drept civil. Teoria generală a dreptului civil*. București: Universitatea din București, 1980, 551 p.